

# 2014: 500 ANYS DE LA CONVERSIÓ DE LES CASAS ALS «INDIS»

EDUARDO FRADES

Caracas, Veneçuela

El jove sevillà Bartolomé de las Casas va venir a Amèrica el 1502 amb tot just divuit anys, per ser peó o soldat de tropa, aconseguir lloc de “doctrinero”, com a clergue menor que era, o a ocupar-se de les granges del seu pare. En realitat va anar-hi una mica per les tres coses: però el 1514 ja havia deixat les armes, era sacerdot i tenia una hisenda amb indis *encomendados*, on criava porcs, diferents productes i una mica de mineria; tot a costa de la feina gairebé esclava dels indis, tot i que els tractava bé. Li anaven bé aquests negocis, ja que es va costejar viatges i estades a Espanya amb aquests guanys. Però, com a sacerdot, només es dedicava als seus “cristians” espanyols, no pas als indis.

Segons el seu relat de 1559, ja en la fase final de la vida, el pas decisiu en la seva “conversió” va ser la festa de Pentecosta, el 27 de maig de 1514 a la vila de Sanct Espiritus, mentre preparava els sermons llegint la Bíblia. Ens n’explica força detalls externs, però amb un pudorós silenci sobre allò interior, el punt de partida de la seva “primera conversió”. Val la pena citar àmpliament el text:

“Menant aquest camí i cobrant cada dia més força aquesta verema de gents, segons més creixia la cobdícia, i així un major nombre d’ells morint, el clergue Bartolomé de las Casas... anava ben enfeinat i molt sol·lícit en les seves granges, com els altres, enviant indis del seu repartiment a les mines a treure or i sembrar, i aprofitant-se’n tant com podia, donat que sempre va tenir respecte a mantenir-los, quan li era possible, i a tractar-los suaument i a compadir-se de les seves misèries; però no va tenir pas més cura que els altres per recordar que eren homes infidels i l’obligació que tenia de donar-los doctrina, i dur-los al gremi de l’Església de Crist”.

No es fa gaires concessions: ell és un més a la recerca de riquesa, a costa de l’explotació dels indis. Només fa notar que els tracta suaument i que en sent compassió; però es recrimina que no va procurar la conversió dels indis més que els altres, quan era l’únic clergue a la regió. Per aquesta raó es decideix a celebrar la Pasqua amb els espanyols, dient-los missa i predicant; per a la qual cosa repassa els seus sermons

i “va començar a considerar amb ell mateix sobre algunes autoritats de la Sagrada Escriptura...”.

En aquest context topa amb el text d’Eclesiàstic 34, 18-22: “Qui ofereix un sacrifici a costa de la vida dels pobres, és com qui sacrifica un fill davant del pare...”. Comenta ell mateix la seva experiència: “Pasats alguns dies en aquesta consideració i cada dia certificant-se més i més pel que llegia, va determinar en ell mateix, convençut de la mateixa veritat, ser injust i tirànic tot el que sobre els indis en aquestes Índies es cometia”.

Tot i que reconeix que “sempre va tenir respecte pels naturals... Va acordar, per condemnar lliurement els repartiments o *encomiendas* com a injustícies i tiranies, deixar els indis”. Comenta que “no perquè jo fos millor cristià que cap altre, sinó per una compassió natural i llastimosa que vaig tenir de veure patir tants de greuges i injustícia a gent que mai els va merèixer”. I va començar a predicar, a més d’amb l’exemple, amb la paraula a tots els *encomenderos* que deixessin els indis. Amb la seva prèdica no va aconseguir res, excepte una fama de sant; pel que va cercar el camí de la política, i va lluitar en aquest camp tota la seva vida, contra vent i marea. Ja el 1515, amb cartes de suport de Fra Pedro de Còrdova per al seu Provincial Diego de Deza, i juntament amb Fra A. Montesino és a Plasencia cercant el rei Ferran, per guanyar-lo a la causa de la justícia.

La conversió no va ser, doncs, un episodi instantani, sinó fruit d’un llarg procés; però, d’ara endavant, la vida del clergue Las Casas donarà un tomb radical. La raó última, expressada amb paraules que reflecteixen sens dubte molt del seu camí posterior, va ser que “va determinar en si mateix, convençut de la mateixa veritat, ser injust i tirànic tot el que sobre els indis en aquestes Índies es cometia”. En aquesta consideració va passar-hi alguns dies i s’anava certificant cada vegada més, per les lectures que feia en la seva forma de veure i valorar els fets, aplicant l’un a l’altre”. Això va ser com caure-li el vel dels ulls, i tenir una nova visió de la realitat i una clau de lectura de fets i escriptors.

**Probables causes o motius d’aquest canvi radical**

Entre les experiències que van dur Las Casas a la seva conversió el 1514 i a la corresponent nova mirada que adopta, s'han de comptar sens dubte les dades negatives contra les que el seu esperit cristià es va cada vegada rebel·lant més profundament. Un d'aquests és l'episodi terrible de mort violenta a Caonao, on afirma que "sobtadament se'ls va revestir el diable als cristians i passen el ganivet en la meua presència –sense motiu ni causa que tinguessin– més de tres mil ànimes que estaven assegudes davant nostre, homes, dones i nens".

També ha estat testimoni impotent de la mort per gana de milers d'indis. De totes elles el va impressionar molt el cas terrible de la mort prematura de 7.000 nens que li va tocar presenciar en els seus primers anys. "Les criatures nascudes, morien petites, perquè les mares, amb la feina i la gana, no tenien llet als pits; causa per la qual van morir a l'illa de Cuba, essent-hi jo present, 7.000 nens en tres mesos". La impressió devia ser tan gran que relata fins a cinc vegades l'episodi. Aquestes "morts abans de temps", per la violència armada o per l'explotació inhumana de la vida dels indis, són el *punctum dolens*, el punt central del qual arrenca la seva opció per la vida dels indis. La visió d'aquesta desgràcia el porta a una compassió cada vegada més pregona, més conforme amb el Déu dels oprimits, que està atent a la vida de tothom, especialment dels petits i oblidats, com afirmarà després.

En Las Casas van acabar pesant especialment les raons i les exigències dels dominics, des del famós sermó d'Antonio Montesino el 1511 (el famós "crit de l'Espanyola"); tot i que no hi va assistir, sens dubte li'n devia acabar arribant aviat la seva notícia. Va ser el primer i més gran crit cristià en favor de l'indi americà, que es va fer escoltar a tota l'illa, molt abans que a Espanya. "Havia sentit a dir que en aquella illa de l'Espanyola els religiosos de Sant Domènec predicaven que no es podia tenir amb bona consciència els indis i que volien confessar i absoldre els qui en tenien, cosa que el dit clergue no acceptava".

Ell mateix ens recorda l'episodi en què se li va negar la confessió. Quan va tractar d'obtenir l'absolució d'un dels frares dominics (el mateix Fra Pedro de Còrdova, probablement), ens explica que el van convèncer les raons que li va donar per negar-li. Estava ben ocupat en les seves granges i no tenia consciència de

culpa; potser perquè tractava "humanament" els seus indis *encomendados*, és a dir, amb compassió. Aquella disputa amb el frare dominic li va valdre "per venir a considerar millor la ignorància i el perill en què estava".

### **Conseqüències de la seva conversió en la seva ment i la seva pràctica**

Abans de posar-se a predicar la veritat redescoberta, entén que ha de donar l'exemple de deixar els seus indis de repartiment; i així ho fa en efecte, amb l'angoixa de preveure que segurament cauran en mans menys humanitàries. En renuncia davant el governador Diego Velázquez. Com comenta lúcidament Las Casas, "tanta era i és la ceguesa dels que han vingut a aquests indrets". Contra aquesta pregona tenebra de l'espanyol conqueridor i *encomendero*, i més especialment contra la ceguesa (que és ignorància en uns i obstinació voluntària en d'altres) dels responsables últims (els governadors i jutges de la zona i el Consell d'Índies especialment) lluitarà Las Casas tota la seva vida, de paraula i per escrit.

L'any 1515, amb el suport dels religiosos, marxa a la Cort per intentar influir en el centre de decisions; i negocia amb el Cardenal Cisneros, aconseguint la mediació dels Jerònims, que no compleixen amb les seves aspiracions. Pocs anys més tard, després de noves i llargues negociacions a Espanya, aquest cop amb els flamencs influents, Las Casas se'n va a fer l'experiència d'una evangelització i colonització pacífica en terres veneçolanes, juntament amb frares dominics i franciscans, cap a l'any 1520. Ha esdevingut un convers que intenta convèncer els espanyols per la causa d'una relació pacífica amb els indis, preocupada en primer lloc per la conversió d'aquests, que era la finalitat última de la donació pontificia. El problema de fons, que no capta encara aleshores, és la contradicció tan profunda que hi ha en pretendre unir la dominació colonitzadora amb l'evangelització cristiana.

Aquesta només va ser la seva "primera conversió". El 1522, en fer-se dominic, va comprendre molt millor l'Evangeli i la llibertat de la fe que els dominics predicaven; i no només en va treure les conseqüències, sinó que va potenciar com pocs els seus arguments per a una tasca evangelitzadora totalment pacífica. Fins i tot va assolir moltes més llavors, sobretot en el tema de la llibertat dels indis, després de dur molts anys defensant-los davant la Cort.